

Küreselleşme eğilimlerinin turizm sektörü üzerindeki etkileri

Dr. M. SEHA AKSÜ

Great Jolly Tur Turizm A.Ş. Genel Müdürü
Harbiye, Cumhuriyet cad. No: 349, Kaya Apt. Kat. 2, 80220 Şişli - İstanbul / Turkey.

ABSTRACT

IMPACTS OF GLOBALISATION INCLINATIONS OVER THE TOURISM INDUSTRY

In the study, 'tourism' and 'globalisation' subjects are approached together and similarities are discussed as well. The study covers previous discussions, supported by researchers, in which recent improvements in the tourism industry over the world are considered as the main reason to spread globalisation events. The study finally points out that the impacts of globalisation events over the tourism industry are two-fold. First, the industry is influenced by these events and creates other operations available to such events. Second, the industry significantly affects globalisation over the world and is considered amongst the crucial dynamics of globalisation.

Keywords: globalisation, tourism industry, world tourism

GİRİŞ

Turizm, küreselleşmeyi hızlandıran en önemli faktördür. 20. yüzyılın bir ürünü olan turizm, anlamı itibariyle küreselleşme düşüncesiyle aynı paydaları taşımaktadır. Dünyanın küçük bir küresel köye doğru gittiği bir zamanda, bu küçülmesinin ardında turizmin etkilerini görmemek mümkün değildir. 1700'lerde dünyanın yuvarlak olduğunun anlaşılması ve 1950'li yıllarda dünyanın uzaydan çekilen ilk resimlerinde dünyanın yeşil bir küre olduğunun görülmesi, dünya insanlarını duygusal anlamda da olsa, birbirine yakınlaştırmıştır. Benzer biçimde turizm de dünyada başka farklı kültürlerin varlığını sinema, gazete ve TV'lerden öğrenen insanlara bu kültürleri yakından tanıma olanağı tanımıştır. Turizm, insanların dünyada yalnız olmadığı düşüncesini somutlaştıran bir olgudur. Turizm, küreselleşmenin önceki dinamiklerini de kapsayan özellikleriyle, küreselleşmenin en önemli hızlandırıcı faktörü durumundadır.

Dünyada küreselleşme ile ilgili düşüncelerin yaygınlık kazanması ile uluslararası seyahate çıkan kişi sayısının yüz milyonlarca ifade edildiği dönemlerin 20. yüzyılın son çeyreğine rastlaması, bir tesadüf değildir. Gerçekten de, uluslararası seyahatlere çıkan turist sayısı 1950 yılında

25 milyon iken, 100 milyon sınırı 1964'de aşılmış ve 1975 yılında da 200 milyon kişi dünyada turizme katılır olmuştur. Görüldüğü üzere, 1975'de 214 milyon olan uluslararası turist sayısı, zamanla daha da artmış ve 1984 yılında 300 milyon, 1989'da da 400 milyon sınırını aşmış bulunmaktadır. 1995 yılı itibariyle uluslararası turizme katılan insan sayısı 567.4 milyondur (WTO 1996)

Uluslararası turist rakamları ve bu sayılarda artış gösteren dönemlerin son 15-20 yıla tekabül etmesi, yukarıda ifade edilen görüşü desteklemektedir. 1950'den 1975'e kadar yalnızca 4 kat artan uluslararası turist sayısı, 1975 - 1994 arasında 1950 ile karşılaştırıldığında 19 kat artış göstermiştir. Görüldüğü üzere uluslararası turist sayılarının patlama gösterdiği dönemler ile küreselleşme düşüncesinin dünyanın gündemine girmesi arasında oldukça yakın bir korelasyon bulunmaktadır.

ULUSLARARASI TURİZMİN MEVCUT DURUMU

Özellikle son yıllarda dünyanın yaşamakta olduğu hızlı değişim tüm sektörleri olduğu gibi turizm sektörünü de etkilemektedir. Doğu Avrupa'da yaşanan hızlı değişim, yalnız siyasal alanda değil, sosyal ve ekonomik yönleri ile de ele alındığında en çok ve en çabuk etkisini göstereceği alanın turizm olacağı görülmektedir (Poon 1994). Dünyadaki değişimin diğer bir boyutu ise, dünyanın pek çok ülkesinde yaşayan kişilerin aktif olarak turizm talebinde bulunmaya başlamalarıdır. Dünya Turizm Örgütü verilerine göre (Tablo 1), uluslararası turizm alanında yaşanan gelişmelerin en yoğununu 1980-1990 yılları arasında yaşamıştır.

Günümüzde 1995 yılı verileri göz önüne alındığında, dünyada toplam 567 milyon kişinin uluslararası turizm hareketlerine katıldığı ve toplam 372.5 milyar ABD dolarını uluslararası turizmde harcadığı ortaya çıkmaktadır (WTO 1996). 1980-1991 döneminde yılda ortalama % 4.8 oranında artan dış seyahatler, yılda ortalama % 14.5 oranında gelişen bir gelir hacmine neden olmuştur. Bugünkü durumuyla turizm gelirleri, dünya dış ticaret hacminin % 4.4'ünü oluştururken, bu oran OECD ülkeleri için % 26 düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, turizm sektörü 45 milyon insanı kendi bünyesinde istihdam etmektedir. Turizm sektöründe dünya çapında 204 milyon kişi, diğer bir deyişle her dokuz işçiden birisi, ya da küresel işgücünün % 10.6'sı çalışmaktadır (Naisbitt 1994).

Avrupa Birliği bünyesinde yer alan 12 Avrupa ülkesi açısından konuya yaklaşıldığında, turizm gelirlerinin

GSMH içindeki payının % 5.5 ve ihracat geirleri içindeki payının da % 4 olduğunu görmek mümkündür. Diğer yönden AB içinle istihdam edilen toplam işgücünün % 6'lık bir kısmı turizm sektöründe çalışmaktadır (Hurley ve Diğerleri 1994). Bu yönüyle turizm, AB üyesi 12 ülke için önemli bir ticari aktivitedir. Öte yandan, üye ülkeler içinde yerli turizme dönük yapılan büyük harcamalar dikkate alınırsa, turizmin, rahatlıkla üye ülkelerde en büyük ticari aktivitelerden birisi olduğu görülür. Avrupa'nın bu bölgesi dünyanın başlıca turizm alanlarından birisidir. Yapılan bütün tahminler, turizm hareketlerinde yılda % 5'e varan sürekli bir büyüme olduğunu göstermektedir ki bu da, uzun vadede büyük bir büyüme potansiyelini temsil etmektedir.

Avrupa'nın diğer ülkelerine bakıldığında; Doğu Avrupa ülkelerinde son yıllarda yaşanan hızlı gelişmelerin uluslararası turizm hareketlerini iki yönde etkilediğinden söz edilebilir. Birincisi, bu ülkelerin de özellikle güvenlik unsurunun sağlanması ile destinasyon ülkeleri arasına girmesi; ikincisi ise, yine bu ülkelerdeki seyahat kısıtlamalarının kaldırılması ile orijin ülkeler grubunda yer almasıdır. Düne kadar kapalı kutu olan bu ülkeler, günümüzde dünya turizmine katılmaya başlamışlardır. Dünyaya açılan bu ülkelerin toplumsal ve kültürel yapıları her zaman insanoğlu tarafından merak konusu olmuştur. Öyle ki, şimdiden AB ülkelerindeki tur operatörleri, bu destinasyon bölgelerine kültür ağırlıklı turlar düzenlemeye başlamışlardır. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı sonrası iki ayrı kutuba ayrılan bu ülkelerin karşılıklı dinsel, ailesel ve akrabalık bağları yeniden gündeme gelmiş, önceleri seyahat güvenliği nedeniyle ziyaret edilemeyen bu ülkeler, bu faktörün de ortadan kalkması ile Batı Avrupa ülkelerinden gelen yoğun turist trafiğine sahne olmuşlardır (Gökdeniz 1994; Johnson 1995).

Avrupa merkezinde birbirleri ile sınırları olan bu ülkeler, öteden beri diğer ülkelerin de ilgisini çekmesine karşılık korkularak gidilen birer tatil yöreleriydi. Örneğin, Macaristan'da Budapeşte ve Balotan Gölü, Çekoslovakya'da Karlsbad ve Bratislava bu ilgi merkezlerinden birkaçıdır (Gökdeniz 1994).

Ortalama gelişimin üzerinde bir artış beklenen türler arasında ilk sırada kültürel turizm gelecektir. Bunun gelişimini destekleyen sosyo-demografik ana faktör turist gönderen ülkelerdeki yaşlı nüfus ve bunların boş zaman ve satın alma gücüdür. Tabiidir ki genç nüfusa kıyasla bu kesimin gençlerin harcamalarını oluşturan yeni ev kurma ve hayatı kolaylaştırıcı araçlar edinme gibi gereksinimleri yoktur veya diğerlerine göre sosyo-demografik faktörde kadınlardır. Yaşlı nüfusta sayısal olarak daha fazla bir orana sahip olan kadın nüfusu turistik aktivitelere ve kültürel konulara erkeklerden daha yoğun bir ilgi duymakta ve bunlara daha fazla zaman ayırarak talep oluşturmaktadır (Gökdeniz 1994; Smeral 1990).

Tablo 1. Uluslararası turist sayılarının gelişimi (1950-1995)

YILLAR	TURİST SAYISI
1950	25 300
1960	69 300
1961	75 300
1962	81 300
1963	90 000
1964	104 500
1965	112 800
1966	120 000
1967	130 000
1968	131 000
1969	143 100
1970	160 000
1971	172 250
1972	181 900
1973	190 600
1974	197 000
1975	214 300
1976	220 700
1977	240 000
1978	260 000
1979	274 000
1980	284 800
1981	288 800
1982	286 700
1983	284 400
1984	312 400
1985	326 400
1986	334 000
1987	360 000
1988	392 000
1989	420 000
1990	450 800
1991	448 500
1992	476 000
1993	518.258
1994	546.260
1995	567.402

KAYNAK: Dünya turizm İstatistikleri, 1994.

Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan önemli diğer yapısal değişiklik ise, nüfusun demokrafik yapısı ile ilgilidir. Günümüzde sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerinde nüfusun artış hızı sıfırdır. Diğer bir anlatımla, nüfus yaşlanmaktadır. Avrupa Konseyi araştırmalarına göre, 20. y.y.'in sonlarına doğru sanayileşmiş Avrupa ülkelerindeki nüfusun 1/4'ü 65 yaş ve üzerinde olacağı tesbit edilmiştir (Gökdeniz 1994).

Dünya turizminin ağırlık noktasını Avrupa bölgesi oluşturmaktadır. Avrupa, 1950'li yıllarda dünya turizminde turist sayısı bakımından % 66, 1970'lerde % 68, 1980'lerde % 65'lik bir paya sahip iken, 1990'lı yıllarda bu pay % 60'a gerilemesine karşılık, yine de en fazla turisti çeken ve turizm hareketlerine sahne olan bölge niteliğini korumaktadır. Turizm gelirleri açısından da 1985'de % 53'lük bir payı olan Avrupa 1990'larda bu payı hemen hemen korumuştur. Avrupa'dan sonra en önemli pay Güney ve Kuzey Amerika ülkelerine ait olup, dünya turizminde turist sayısı açısından % 21.46, turizm gelirleri açısından da % 27.47'lik paya sahiptir. Bu iki bölge dışında en fazla paya sahip üçüncü bölge ise Doğu Asya/Pasifik bölgesidir (Harlock 1993). Bu bölge dünya turizminde turist sayısı bakımından % 12.26, turizm gelirleri açısından da % 15.53'lük paya sahiptir (İçöz 1994; Edgel 1995) Diğer bölgelerin payları ise oldukça düşük düzeydedir (Rolfery 1993). Örneğin Afrika turist sayısında % 3.57, gelirden % 1.86, Ortadoğu bölgesi turist sayısı bakımından % 1.51, gelirden % 1.56 ve Güney Asya bölgesi de turist sayısı bakımından % 0.74, turizm gelirinde de % 0.70'lik pay ile oldukça düşük düzeydedir. Bu durumda dünya turizminin ekonomik yönden gelişmiş ve gelir düzeyi yüksek olan üç bölge arasında gerçekleştiği gözlemlenmektedir (Haylock 1993). Nitekim, turist akımları da karşılıklı olarak bu üç bölge içinde gerçekleşmektedir. Turizm gelirleri ve turist sayısı açısından en hızlı gelişme gösteren bölge, Doğu Asya bölgesi olup, Afrika kıtası da önemli gelişme kaydetmiştir (Sinclair ve Vokes 1993).

Tablo 2. Dünyada en fazla turizm gelirin ve turizm harcamasına sahip olan ülkeler

ÜLKE	TURİZM GELİRİ		TURİZM HARCAMASI	
	1985	1994	1985	1994
ABD	60.406	7.937	43.562	24.517
Almanya	11.091	4.748	43.398	12.809
Fransa	25.629	7.942	13.875	4.557
İtalya	23.937	8.756	12.181	2.83
Avusturya	13.160	5.084	9.330	2.723
İngiltere	15.176	7.120	22.185	6.369
Kanada	6.309	3.103	11.676	4.230

KAYNAK: Dünya turizm İstatistikleri, 1994.

Dünyada en fazla turisti gönderen ve turist kabul eden ülkeler ya da diğer bir deyişle dünya turizminde hem evsahibi olarak hem de turist gönderici olarak hizmet eden ülkelerin dağılımı da, özellikle Avrupa ve Amerika kıtalarında yoğunlaşmaktadır (Gordon 1994). Turizm gelirleri bakımından en fazla pay 45.5 milyar dolar yıllık kazanç ile ABD'ye ait olup, ikinci sırada 21.3 milyar dolar ile Fransa alırken, üçüncü sırada 19.6 ile İtalya ve üçüncü sırada 19 milyar dolar ile İspanya gelmektedir (Gökdeniz 1994; Hobson ve Ko 1994)

1985-1991 yılları arasında İtalya, İngiltere ve Kanada dışındaki ülkelerin dünya turizmindeki payları önemli artışlar göstermiştir (Edgel ve Diğerleri 1993). En yüksek artış hızı ortalama % 19'lik oran ile Hong Kong olup, Avusturya % 18.3 ile ikinci Fransa % 17.9 ile ortalama hızı ile üçüncü sırada yer almıştır (Gökdeniz 1994).

Turizm harcamalarının artış hızı bakımından en göze çarpan ülke yıllık % 30.7'lik artışla Japonya'dır (TÜRSAB Turizm Dergisi 1995). Nitekim ülkenin 1985'de % 4.77 olan ortalama payı 1991 yılında yaklaşık iki kat artışla % 9.76'ya yükselmiştir. Aynı şekilde İtalya yıllık % 34.1'lik artışla tüm dünyada en hızlı gelişme gösteren ülke olup, % 2.26'lık payını, 1991 yılında % 5.41'e çıkararak iki katından fazla artış göstermiştir. Dünyada turizm hareketleri açısından hızlı gelişme gösteren ülkelerin başında 1950, 1970 ve 1991 yıllarında ABD gelmektedir. ABD, bir taraftan en fazla turizm geliri, diğer taraftan da en fazla turizm gideri olan ülke konumundadır. Almanya'da da buna benzer bir görünüm bulunmaktadır. Ancak Japonlar'ın turizm geliri düşük, buna karşılık turizm gideri yüksek ve gittikçe artmaktadır.

KÜRESELLEŞME: 21. YÜZYILDA TURİZM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ MUHTEMEL ETKİLERİ

Yeni yüzyıl beraberinde yeni yapılar, yeni ilişkiler getirecektir. Eğer gelişim ve değişim süreci 20. yüzyıldaki kadar hızla olacaksa hiçbir turistin çok da anlamlı tahminlerde bulunması mümkün görünmemektedir (Arıbozan 1996). Dünya Turizm Turizm Örgütü'nün gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmaya göre, dünyada seyahat edenlerin sayısı 1990 yılına göre % 4.5-4.8'lik bir artış göstererek, 2000 yılında 592-690 milyon kişiye ulaşacaktır. 1989 yılında, dünyada seyahat edenlerin harcadığı 209 milyar ABD doları da 2000 yılında tahminen 350 milyar dolara yükselecektir. Dolayısıyla 1990 yılında 617 dolar olan kişi başına turisti harcaması ortalaması 2000 yılında 827 dolara yükselecektir (İçöz 1994).

Dünya Turizm örgütü (WTO) söz edilen çalışmasında dünya turizminin 2000 yılında Avrupa'dan Asya Pasifik'e kayacağını tesbit etmiştir. 1991 yılında dünya turizm pazarından % 55 pay alan Avrupa'nın 2000 yılında uluslararası turizm gelirlerindeki payının % 39'a düşeceği, aynı yıllarda Asya Pasifik bölgesinin payının

%21.9'dan %31'e çıkacağı saptanmıştır (İçöz 1994). Söz konusu araştırmanın ortaya koyduğu diğer bir sonuç da, önümüzdeki yıllarda zengin turistlerin Avrupa yerine Asya Pasifik bölgesindeki ülkeleri tercih edeceğidir. Zira, 1991 yılında dünya turist sayısından %14.1 pay alan Asya Pasifik bölgesi, 2000 yılında bu payını %55 artırarak %21'e çıkarırken, turizm gelirlerinden aldığı payını da %16.7'den %31'e yükselterek, %8 oranında bir artış kaydedecektir (İçöz 1994).

Aynı dönemde Avrupa'nın çektiği turist sayısında ise %16'lık bir düşüş meydana geleceği tahmin edilirken, bölgenin uluslararası turizm gelirinden aldığı paydan da %30'luk bir kayba uğrayacağı beklenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü'nün 1991-2000 yılı turizm trendinde en istikrarlı bölge, Amerika'dır. Amerika'nın şu anda dünya turizm gelirinden aldığı pay %25 iken bu oranın 2000 yılında %27'ye çıkacağı tahmin edilmektedir (Morrison ve Diğerleri 1994). Turizm gelirindeki benzer artışın turist sayısında da oluşacağı saptanan diğer bir gerçektir. 1991 yılında dünyada seyahat edenlerin %19'unu çeken bölgenin 2000 yılında bu oranı %20'ye çıkaracağı hesaplanmıştır.

Uluslararası turizm hareketlerinden gelecekte olumlu yönde etkilenecek olan bir diğer bölge, Afrika'dır. 1991 yılında bu bölgenin dünya turizminden aldığı pay %1.5'dir. Afrika'nın 2000 yılında dünya turizm pazarından seyahat edenler açısından %5, turizm geliri açısından ise %2.7 pay alacağı hesaplanmaktadır (TÜRSAB Turizm Dergisi 1995).

Öte yandan merkezi Brüksel'de bulunan Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin bir araştırması, dünya turizminin 2005 yılında ulaşacağı duruma ilişkin ipuçları vermektedir. Söz konusu rapor, 1995-2005 yılları arasındaki 10 yıllık dönemde dünya turizminin göstereceği gelişimi ortaya çıkarmayı amaçlanmaktadır. Araştırmanın ortaya çıkardığı öngörüler şu şekilde özetlenebilir (TÜRSAB Turizm Dergisi 1995):

1995 yılında turizm ve seyahat sektörü doğrudan ve dolaylı olarak 212 milyon kişiye istihdam alanı yaratılırken, bu rakam 2005 yılında 338 milyon kişi olarak gerçekleşecektir. Turizm ve seyahat sektörünün toplam dünya hasılatı 1995'te 3.4 trilyon dolar iken, 2005 yılında ise 7.2 trilyon dolar olacaktır. Gayri safi dünya hasılatının 1995'te %10.9'u, 2005 yılında ise %11.4'u turizm sektörü tarafından yaratılacaktır. 1995 yılında dünya gerçekleştirilen bütün yatırımların %11.4'ü turizm sektörü tarafından gerçekleştirilirken, bu oran 2005 yılında %11.8'e çıkacaktır. Turizm sektörünün devlet kaynaklarına aktardığı vergi maktarı 1995 yılında 655 milyar dolar iken, 2005 yılında 1.4 trilyon olacaktır.

Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin araştırması da Dünya Turizm Örgütü araştırmasına benzer bir şekilde

Tablo 3. Uluslararası turizmde geleceğe yönelik projeksiyon (1995-2005)

ÜLKE	1995	2000	2005
Fransa	67962	92.417	125.671
ABD	53.067	76.718	110.909
Polonya	22.377	44.482	88.425
Çin H. C.	24.242	44.685	82.365
Macaristan	28.218	48.066	81.873
İspanya	44.051	55.767	70.601
Hong Kong	11.176	19.538	34.157
İngiltere	20596	27.592	26.363
İtalya	26.723	27.603	26.512
Meksika	17.949	22.037	27.058
Türkiye	7.531	13.838	25.428
Avusturya	19.121	21.466	24.098
Malezya	7.823	12.411	19.689
Kanada	15.632	17.032	18.557
Portekiz	9.616	13.349	18.532
Singapur	7.004	11.203	17.920
Almanya	10.297	12.887	16.129
Yunanistan	10.297	12.887	16.129

KAYNAK: WTO Araştırma: İstatistiklerin Dili, TÜRSAB Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin Yayın Organı, Haziran 1995, s. 22.

2005 yılında Asya - Pasifik ülkelerinin turizmde öne çıkacağını göstermektedir. Yapılan araştırmada, gelecek 10 yılda turizm alanındaki sermaye yatırımlarının yeni pazarların açıldığı Orta ve Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Asya-Pasifik ülkelerinde yoğunlaşacağı ortaya çıkmıştır. Buna göre, 1995'ten 2005'e kadar geçen 10 yıllık süre içinde dünya toplam turizm hasılatının bölgelere dağılımı şu şekilde gerçekleşecektir: 1995 yılında dünyanın toplam turizm gelirinin %33.9'unu alan Batı Avrupa, 2005 yılında %30.3'lük bir pay alacaktır. Kuzey Amerika'nın alacağı pay da bir azalma söz konusudur: 1995 yılında Kuzey Amerika'nın payı %28.3 iken, 2005'de bu oran %23.9'a gerileyecektir. Asya-Pasifik ülkelerinin dünya turizm gelirinden alacağı pay ise artacaktır: 1995'te 23.8'lik bir paya sahip olan Asya-Pasifik ülkeleri 2005 yılında 27.5'lik bir paya ulaşacaklardır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ise yaklaşık %2'lik bir gelir artışına sahip olacaklardır: Bu ülkelerin 1995 yılındaki payları olan %6.1, 2005 yılında %8.1'e ulaşacaktır. Latin Amerika ülkelerinin payları az bir oranda artacaktır: 1995'de %3.7 olan payları 2005'de %3.8'e çıkacaktır. Ortadoğu ülkelerinin payları da artacaktır: Bu ülkelerin 1995 yılında %1.7'ye ulaşacak olan payları, 2005'de

% 3.7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Karaipier'in payı ise 0.1 oranında azalacaktır (TÜRSAB Turizm Dergisi 1995).

SONUÇ

Bu çalışmanın konusunu dünya genelinde giderek artan bir şekilde yaşanmaya başlayan küreselleşme eğilimlerinin makro düzeydeki turistik ürün geliştirme üzerindeki etkileri oluşturmuştur. 20. yüzyıldaki bilimsel ve teknik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan küreselleşme eğilimleri, artık dünya genelinde hiçbir istisnaya yer bırakmaksızın yaşanmaktadır. Özellikle son birkaç yıldan bu yana dünyadaki küreselleşme eğilimleri çok somut örnekler biçiminde ortaya çıkmış ve etkilerini göstermeye başlamıştır. Doğu Bloku'nun aniden yıkılması, Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından iki Almanya'nın çok kısa bir sürede tek bir ülke haline gelmesi, Doğu Bloku ülkelerinin birden bire serbest piyasa ekonomisine girmeleri ve bazılarının da bundan önemli başarılar elde etmesi; tümüyle dünyadaki küreselleşme eğilimlerinin bir sonucudur.

Bütün bu gelişmelerden turizmin etkilenmemesi, kuşkusuz imkansızdır. Turizm, başlacısından bu yana küreselleşme eğilimlerini bünyesinde saklayan bir sektör olarak, son gelişmelerden çok daha fazla etkilenmiştir. Ulaşım araçlarındaki ilerlemeler, seyahatteki demokratikleşme, boş zamanların artması, turizm sektörü üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Dünya genelinde küreselleşme eğilimlerinin etkisiyle turizm sektörleri değişen yeni şartlara uyum sağlama süreci içerisine girmişlerdir. Pek çok ülkenin artan rekabet koşulları dolayısıyla ürün çeşitlendirme ve bazı turizm ürünlerinde uzmanlaşma ihtiyacı duymuşlar ve yeni ürün politikalarını oluşturmaya başlamışlardır. Değişen yeni şartlara uyum sağlayamayan ülkelerin turizm alanında geri plana düşmeye mahkum oldukları görölmektedir. Dünya ülkeleri yeni oluşumların etkisiyle yeni turizm ürünlerini ortaya koymakta veya bazı ürünler üzerinde yoğunlaşma ihtiyacını hissetmektedirler. Örneğin, kutuplara seyahat, sualtı turizmi, il'tlik turizmi, dağ, nehir, mağara, köy turizmi gibi alternatif turizm türleri daha da gelişmeye başlamıştır. Bütün bu değişiklikler değişen dünya koşullarının etkisiyle gerçekleşmektedir.□

KAYNAKÇA

- Arbozan, Deniz (1996) *Globalleşme Senaryosunun Aktörleri*, Der Yayınları, İstanbul.
- Edgel, David (1995) "A Barrier-Free Future for Tourism", *Tourism Management*, Vol. 16, No. 2, March.
- Edgel, David L. ve Diğerleri (1994) "Tourism Milestones for Millenium: Projections and Implications of International Tourism for the United States the Year 2000", *Journal of Travel Research*, Summer.
- Goeldner, C.R. (1992) *Journal of Travel Research*, Winter 1992.
- Gordon, D. Taylor (1994) "The Implications of Free Trade Agreement for Tourism in Canada", *Tourism Management*, Vol. 15, No. 5, October.
- Gökdeniz, Ayhan (1994) "Dünyadaki (Özellikle Avrupa'daki) Yeni Yapısal Değişikliklerin Uluslararası Turizm Hareketlerine Yansıması ve Türkiye", *Turizm Yıllığı 1994*, T.C. Kalkınma Bankası A.ř. Yayını, Ankara.
- Harlack, Ron (1993) "Market Segments: Development in the Global Timeshare Market", *Travel and Tourism Analyst*, No. 4.
- Hobson, Perry ve Goldwoyn Ko (1994) "Tourism and Politics: The Implications of the Change in Sovereignty on the Future Development of Hong Kong's Tourism Industry", *Journal of Travel Research*, Sping.
- Hurley, Angleo (1994) The Economics of European Community Grants of Tourism in Republic of Ireland, *Tourism Management*, Vol. 15, No. 3, June.
- İçöz, Orhan (1994) "2000'li Yıllara Doğru Türkiye'nin Dünya ve Avrupa Turizmindeki Yeri", *Turizm Yıllığı 1994*, T.C. Türkiye Kalkınma Bankası A.ř. Yayını, Ankara.
- Johnson, Maxwell (1995) "Czech and Slovak Tourism", *Tourism Management*, Vol. 16, No. 1, February.
- Morrison, Alastair M. ve Diğerleri (1994) "Cooporate Travel in the USA: Characteristics of Managers and Developments", *Tourism Management*, Vol. 15, No.3, June.
- Naisbitt, John (1994) *Global Paradoks*, Sabah Yayınları, İstanbul.
- POON, Auluana (1994) "The New Tourism Revolution", *Tourism Management*, Vol. 15, No. 2, April.
- Roffery, Milton D. (1993) *A Geograpy of World Tourism*, Prentice Hall Publications, New Jersey.
- Simclair, M. Thea ve R. W. Vokes (1993) "The Economics of Tourism in Asia and The Pasifics", *Tourism in South-East Asia*, Routledge Publications, London.
- Smeral, Egon (1990) *Tourismus 2000*, Signum Verlag, Wien.
- TÜRSAB Turizm Dergisi (1995) "Dünya Turizminin Geleceği ve Türkiye" - Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayın Organı, şubat.
- World Tourism Organization (1996) *Compendium of Tourism Statistics*, WTO Yayınları, Madrid.